

ANNEX I

El poeta pensador

Entre els poemes homèrics i el naixement de la retòrica i després la dialèctica, es produí a Grècia un interregne a mig camí entre els déus immortals i els relativistes realistes, que podem datar entre l'inici del segle VI fins a mitjans del segle IV a.e.a., just abans de Sòcrates i Plató. Els antics aedes ja no existien i només quedaven els rapsodes, simples recitadors dels poemes mítics. Els sofistes no apareixerien fins l'inici del segle IV, a la Magna Grècia, i seria entre ells que sorgiria de forma heterodoxa la figura de Sòcrates, que a diferència del relativisme sofista, s'endinsaria en una nova recerca de la Veritat, objectiu absolut que Plató transformaria en un discurs definitivament absolut i transcendent, que coneixem com Idealisme. Plató, impregnat del pitagorisme místic i esotèric, deixaria completament la poesia de banda com a forma de coneixement, perquè amb ell s'inaugura la prosa, pretesament racionalista, com el camí natural del Logos.

Però entre una cosa i altre, entre el Mythos i el Logos, hi hagué els "Nous" o "pensar" que un bon nombre de poetes, des de Tales fins a Demòcrit, dugueren a terme. No formen part, però, del que es coneix com a lírica monòdica mèlica, de poetes com Arquíloc o Solo o Safo, poetes que cantaven la guerra o les emocions, poetes en què el jo ja era reconegut, que feien poemes curts, de fets puntuals, de situacions, ni tampoc de la lírica coral, com la de Píndar, poemes per encàrrec per cantar l'episodi d'un mite o el triomf d'un atleta. I tampoc són encara la generació de dramaturgs que inventaran la tragèdia i la comèdia, dins el context d'un moment de les ciutats gregues ple de vitalitat i de poder.

La poesia, en els grecs, havia servit per cantar els déus i els herois, per parlar d'un sentiment o d'una absència, per lloar un fet o una persona, i fins i tot per exposar dramàticament un problema. Però també va servir per una altra cosa molt més complexa i atrevida: per fer ontologia fora dels mite. La història oficial diu que eren filòsofs que escrivien en vers. En els manuals de literatura pràcticament no hi apareixen, i en canvi te'ls trobes en els manuals de filosofia sota el nom ampli i incert de presocràtics, que és el que els ha quedat. Evidentment, el nom és pejoratiu, i indica només tot un seguit de fragments, la majoria d'ells arribat de forma indirecte per segona o per tercera via, d'un conjunt de personatges que no se sap si són poetes o filòsofs, poetes per la forma, i filòsofs pel contingut, que tracten de manera curiosa, emprant mites i símbols i frases enigmàtiques, el tema de l'origen, forma i sentit de l'existència, és a dir, i dit d'una manera clara, que intenten fer ontologia metafísica, o simplement esbrinar la qüestió metafísica.

El relat oficial els veu com uns precursors dels autèntics filòsofs, els que vindran després, essencialment Sòcrates, Plató i Aristòtil, autors dels quals tot Occident i tot el cristianisme en beurà directament. Les apreciacions anteriors a ells no han semblat prou rellevants, i és així que no han gaudit de bones còpies per fer-nos-els arribar íntegrament a nosaltres, de manera que podem sospitar que un enorme cabal de pensament lúcid ha estat ocultat o menystingut directament pels que després van fer doctrina.

Però malgrat aquesta pèrdua, allò que n'ha restat ofereix el besllum, i en alguns casos la certesa, d'un formidable conjunt de pensaments absolutament impermeables al pas del temps i de la conjuntura cultural, de manera que la seva literalitat és plenament actual i rellevant per la tasca del "pensar". Car aquest és el centre de la qüestió: que en aquests fragments trobem un pensar sobre les coses i l'existent d'una veracitat primigènia, genuïna, primordial, primera, que ens fa sorprendre com és possible que un conjunt tal de visions hagi estat sepultat per la Història.

Però el fet es produí. Uns quants pensadors, utilitzant allò que Machado en diu "la lògica poètica", és a dir, pensant no només des de la raó i de la prosa racionalista, sinó des del vers, la metàfora i el símbol, des d'una mirada que no exclou res i que vol ser el màxim de penetrant, van adreçar una mirada neta sobre el seu entorn, i en van dir allò que els semblava, amb més o menys encert, però sense més perjudici que la disposició de veure allò que veien.

Evidentment algunes visions poden semblar desviades, car el món no és només aigua, ni foc ni aire, però la majoria d'enunciats no per ser parcials deixen de tenir veritat. El que es tracta és que aquestes pensadors miraven d'explicar-se, encara amb el son de la visió mítica, i abans de la visió científica, allò que semblava tant extraordinari que era el fet de ser i que hi haguessin coses. Es feren, i no pas ingènuament, la pregunta primera i per primer cop, cercant amb els seus versos la manera de dir allò que es pot dir, i no pas més ni menys, segons els semblava que allò que podien dir els semblava veure.

Perquè la seva mirada no era la del filòsof, encara, ni només la del poeta, sinó d'allò que alguns en diuen "pensador", aquell que treballa des de la ment completament oberta i a través de la sensibilitat intuïtiva, mirant de respectar allò que no es pot dir, o sigui, sense crear un discurs imaginari o abstracte desarrelat de la percepció immediata, amb una percepció alhora racional i afectiva, que és la mirada del poeta.

La metàfora del riu d'Heràclit, la diferència entre ser i no ser de Parmènides o la intuïció dels àtoms de Demòcrit, no són filosofia: són imatges essencials de l'existent, visions, i no raons, estats del ser invariables. Són coneixement fonamentals no opinables.

Aquesta figura, la del poeta pensador, o poeta metafísic, car és pensador d'allò metafísic, desaparegué sota la ègira de Plató. De manera obliqua ho trobem en les figures dels estoics, els epicuris i els cíncics, en les mateixes figures d'un Epicur o un Diògenes. Entrats en el cristianisme, la figura queda demolida, o bé ofereix figures extraviades dins la teologia, com el cas de Dant. Algun moment del barroc, a mig camí entre el moralisme i una certa visió metafísica, trobem en John Donne o en Quevedo, alguns versos de Calderón i de Shakespeare, un eco d'allò perdut, però malgrat que el barroc implica una crisi teològica, els esmentats no passen de fer-ne la dramatització.

Serà entre els romàntics que podem tornar a parlar del poeta pensador o poeta metafísic, excepcionalment en una figura patètica, la de Hölderlin, i en menor mesura Novalis. Així i tot no ens ofereixen una meditació clara i definida: apareixen més com un cant dolorós al voltant d'una intuïció metafísica no ben dibuixada.

Caldrà esperar la cruïlla nihilista de la segona meitat del segle XIX i la primera del segle XX per trobar, per una banda, el poeta que hi ha en Nietzsche forçant a fer caure el filòsof idealista que portava instal·lat, un poeta dionisiac en ple segle XIX, pensant amb la urgència que els nous temps portaven a dins, i per l'altre, la plèiade de poetes i novel·listes pensadors, des de Hermann Melville fins a Joyce i Kafka, de Baudelaire a Mallarmè, passant per Rimbaud, i la segona fornada que inclou Jarry, Pessoa, Machado, Rilke i Eliot, només per citar els principals, tenint en compte que tota la primera meitat del segle XX és un estat de trencament idealista i de desvetllament metafísic.

La diferència entre els grecs metafísics i els moderns metafísics és la mateixa que pel que fa a la Ciència, el punt de mira: si els antics encara no havien sortit del Real ni s'havien objectivat, cosa que si fa la ciència moderna, els poetes metafísics moderns fan metafísica precisament per això, perquè igual que la ciència, i gràcies a la ciència, ja s'han objectivat, ells també, en el seu punt de mira. La seva nihilitat, inexistente entre els grecs, n'és la prova. En alguns casos, la nihilitat queda superada per una objectivació superior: la crítica radical del coneixement, o saber complet del no saber. Macedonio Fernández, l'argentin, n'és el seu màxim, i únic, representant. El Parmènides modern.

JMa Uyà